

en Syrie (ed. J. Gaulmier), Paris 1959, s. 190, 193, 245; E. Renan, *Mission de Phénicie*, Paris 1864, s. 633; L. Lortet, *La Syrie d'aujourd'hui*, Paris 1884, s. 166; H. Lammens, *Sur la frontière nord de la terre promise*, Paris 1921, s. 6; a.m.f., *Islam* (trc. E. D. Ross), New Delhi 1979, s. 154; M. Takî el-Fakîh, *Cebelü 'Âmil fi't-târîh*, Bağdad 1364/1945, I, 25; İliya F. Harik, *Politics and Change in a Traditional Society Lebanon: 1711-1845*, Princeton 1968, s. 23; Ahmed b. Muhammed el-Hâlidî, *Lübânân fi 'ahdi'l-Emîr Faḥriddin el-Ma'nî eş-şânî* (nşr. Esed Rüstem – Fuâd Efrâm el-Bustânî), Beyrut 1969, s.16, 66, 67, 69, 70, 76, 131, 137, 150, 190, 202; I. Goldziher, *Introduction to Islamic Theology and Law* (trc. Andras – R. Hamori), New Jersey 1981, s. 214-215; M. Kürd Ali, *Hıtaḥü 'ş-Şâm*, Beyrut 1403/1983, VI, 246-247; *A'yânü 'ş-Şi'a*, I, 20; M. Zamir, *The Formation of Modern Lebanon*, Ithaca 1985, s. 82-83, 135-136, 189; M. Momen, *An Introduction to Shi'i Islam*, New Haven 1985, s. 264-272; M. Kâzım el-Mekkî, *el-Münḥalaku'l-hayâti's-sekâfiyye fi Cebeli 'Âmil*, Beyrut 1411/1991, s. 64-66; Ali b. İbrâhim Deriş, *Cebelü 'Âmil*, Beyrut 1414/1993, s. 26-27; Cihâd Bennût, *Harekâtü'n-nidâl fi Cebeli 'Âmil*, Beyrut 1993, s. 299-307; L. Massignon, "Mütavâli", *İA*, VIII, 862-863; W. Ende, "Mutawâli", *EI*² (İng.), VII, 780-781; A. R. Norton, "Lebanon", *The Oxford Encyclopedia of the Modern Islamic World* (ed. J. L. Esposito), Oxford 1995, II, 474.

MUSTAFA ÖZ

METBÛLİYYE

(المتبولىية)

Bedeviyye tarikatının
İbrâhim el-Metbûliyye
(ö. 880/1475)
nisbet edilen bir kolu
(bk. TARİKAT).

METEOROLOJİ

(bk. el-ÂSÂRÜ'İ-ULVİYYE).

METHAFÜ'İ-FENNİ'İ-İSLÂMÎ

(متحف الفن الإسلامى)

Kahire İslâm Eserleri Müzesi.

Hidiv İsmâil Paşa'nın emriyle kuruluş hazırlıklarına başlanan müze, 1297 (1880) yılında Dârü'l-âsârî'l-Arabiyye adıyla Hâkim Camii'nin doğu eyvanında faaliyete geçmiş, 1903'te Bâbülhalk (Ahmed Mâhir) Meydanı'nda dönemin Avrupaî müzecilik anlayışına göre inşa edilen özel binasında ziyarete açılmıştır; adı 1952 yılından beri Methafü'İ-fennî'İ-İslâmî'dir.

Başta Kahire olmak üzere ülkenin her tarafından toplanan İslâm sanat eserlerinden meydana gelen koleksiyonlarının

büyük bir kısmını özellikle cumhuriyet öncesi kralliyet ailesinin ve bazı sanat severlerin bağışları oluşturmaktadır. Müzenin koleksiyonlarını arttırmak ve zenginleştirmek amacıyla 1910 yılında kazı çalışmalarına başlanmış ve Asyût'un güneybatısındaki Derneke'de yapılan ilk kazılarda çok zengin mensucat kalıntıları bulunmuştur. Müze en büyük kazısını Fustat harabelerinde yapmış ve ortaya çıkardığı, birçoğu İslâm dünyasında en eski olma özelliği taşıyan madenî, ahşap, cam, çini, pişmiş toprak vb. eşya örnekleriyle hali parçalarını vitrinlerinde teşhir etmiştir.

Müzenin yirmi beş salonunda sergilenen eserlerin depolardakilerle birlikte toplam sayısı 100.000'in üstündedir. İslâm'ın başlangıcından XIX. yüzyılın sonuna kadar geniş bir dönemi kapsayan bu eserler çoğunlukla Mısır kaynaklı olup silâhlar, mücevherler, halılar, kumaşlar, yazma kitaplar, ölçü ve tartı aletleri, sikke ve madalyalar, ahşap, metal, taş, çini, pişmiş toprak ve cam eserler gibi seksiyonlar halinde sınıflandırılmıştır. En zengin koleksiyonlardan biri olan çini ve pişmiş toprak (seramik) çanak çömlekler genellikle Fustat'taki kazılarda bulunmuştur; ayrıca Irak, İran, Suriye, Anadolu, Kuzey Afrika, Endülüs ve Çin'den gelenlerin de sayısı fazladır. Çeşitli örnekler, müslüman ustaların Çin yapım ve bezeme tekniklerini başarıyla taklit ederek yeni çini tipleri ürettiklerini göstermektedir. Cam eşya seksiyonunda, çoğu Sultan Hasan Camii'nin kullanılmayan bölümlerinden çıkarılan XIII-XV. yüzyıllara ait çok sayıda kandil mevcuttur. Ayrıca Fustat kazılarında elde edilen ve diğer bölgelerden derlenen cam kaplar da yekûn tutmakta ve bunlar İslâm dünyasında cam sanatının gelişimini ortaya koymaktadır. Taş ve alçı işleriyle ilgili bölümde küfî ve nesih yazılı çok sayıda mezar taşı ile Fâtımî ve Memlûk dönemi bina duvarlarının süslenmesinde kullanılan büyük paneller bulunmakta, özellikle renkli mermer, kuvars, akik gibi taşlardan oyularak yapılmış çeşitli kaplar ve vazolar dikkat çekmektedir. 50.000 civarında parçadan oluşan sikke ve madalya koleksiyonu çok nâdir örnekler ihtiva etmektedir; bunların en eskisi 77 (696) yılına ait bir dinardır. Ölçü ve tartı aletleriyle mühür koleksiyonu, İslâm tarihinin farklı dönemlerindeki ekonomik gelişmelerin takibine ve yönetici isimlerinin kronolojik olarak belirlenmesine imkân vermektedir. Birçok kapı, pencere, mimari unsur ve mobilya barındıran ahşap eserler seksiyonu dünyaca

ünlüdür. Halı-kilim seksiyonu da dünyanın nâdir koleksiyonlarından biri sayılır. Müzede ünlü Memlûk halılarının yanı sıra Anadolu, Kafkasya, İran ve Orta Asya halıları sergilenmektedir. Çoğu Kur'ân-ı Kerîm'lerden oluşan müzedeki yazma kitaplar seksiyonunda ciltçilikle ilgili malzemeler ve ilk İslâmî cilt örneklerinden bazıları da yer almaktadır. Silâh koleksiyonunda daha çok Memlûk, Osmanlı ve İran yapımı silâhlarla zırhlar bulunmaktadır.

Müzede seksiyonlar için çeşitli kataloglar yayımlanmış olup başlıcaları şunlardır: 1. Max Herz, *Catalogue sommaire des monuments exposés dans le Musée national de l'art arabe* (Le Caire 1895, 1906). Eser Arapça ve İngilizce'ye de çevrilmiştir (ed. Stanley Lane-Poole, *Catalogue of the National Museum of Arab Art*, London 1896; trc. Ali Bek Behcet, *Fihris muḥteneyâti Dâri'l-Âsârî'l-'Arabiyye ve lem'a fi târihi fenni'l-mi'mâr ve sâiri'l-fünûni's-sınâ'iyye bi-Mısr*, Kahire 1909). 2. Max Herz, *A Descriptive Catalogue of the Objects Exhibited in the National Museum of Arab Art: Preceded by a Historical Sketch of the Architecture and the Industrial Arts of the Arabs* (Cairo 1907 [2. baskı]). 3. *Hairiyyâtü'l-Fustât: Mecmû'atü'l-menâzirü'l-futûcrâfiyye* (Kahire 1928). 4. Gaston Wiet, *Catalogue général du Musée arabe du Caire: Lampes et bouteilles en verre émaillé* (Le Caire 1929, 1982). 5. Gaston Wiet, *Album du Musée arabe du Caire* (İngilizce trc. K. A. C. Cresswell, Arapça trc. Hasan Hawari, Le Caire 1930). 6. Edmond Pauty, *Catalogue général du Musée arabe du Caire: Les bois sculptés jusqu'à l'époque ayyoubide* (Le Caire 1931). 7. Jean David Weill, *Catalogue général du Musée arabe du Caire: Les bois à épigraphes jusqu'à l'époque mamlouke* (I-II, Le Caire 1931-1936). 8. *Catalogue général du Musée arabe du Caire: Stèles funéraires* (haz. Gaston Wiet, Hassan Hawary ve Hussein Rached, I-X, Le Caire 1932-1942). 9. *Stèles funéraires* (nşr. Institut Français d'Archéologie Orientale, Le Caire 1932). 10. Zekî Muhammed Hasan, *Künûzü'l-Fâtımiyyin* (Kahire 1937). 11. Muhammed Mustafa, *Secâcidü's-şalâti't-Türkiyye* (Kahire 1953; İng. trc. Abd el-Rahman F. Mohamed, *Turkish Prayer Rugs*, Cairo 1953). 12. Abdurrahman Fehmî (Abdel-Rahman Fahmy), *Collections of the Museum of Islamic Art: Early Islamic Coin Weights* (Cairo 1957). 13. Muhammed Mustafa (Mohamed Mostafa), *Guide*

to the 2nd Temporary Exhibition: Unity in Islamic Art (Cairo 1958). 14. Abdurrahman Fehmî Muhammed, *Mevsû'atü'n-nukûdî'l-'Arabîyye ve 'İlmi'n-nüm-miyyât bi-mecmû'ati Methafî'l-fenni'l-İslâmî* (Kahire 1965). 15. *Catalogue général du Musée de l'art islamique du Caire* (Le Caire 1971 [Institut Français d'Archéologie Orientale]). Eser Gaston Wiet'e ithaf edilmiştir. 16. Abdür-raûf Ali Yûsuf (Abd al-Ra'ûf Alii Yuusuf), *The Museum of Islamic Art: Recent Acquisitions and Craft Implements* (nşr. Museum of Islamic Art, Cairo 1978). 17. Gaston Wiet, *Catalogue général du Musée arabe du Caire: Objets en cuivre* (Cairo 1984). 18. Mâyise Mahmûd Dâvûd, *el-Meskûkâtü'l-Fâtîmiyye bi-mecmû'ati Methafî'l-fenni'l-İslâmî bi'l-Kâhire* (Kahire, ts. [1991 ?]).

BİBLİYOGRAFYA :

G. Wiet, *Musée national de l'art arabe*, Le Caire 1939; Mohamed Mostafa, *The National Museum of Arab Art in Cairo*, Cairo 1949; a.m.f., *Methafü'l-fenni'l-İslâmî*, Kahire 1954; a.e.: *The Museum of Islamic Art* (trc. Fatma M. Mostafa), Cairo 1955; Akila Chirine, *Musée d'art islamique*, Cairo, ts. (Arab World Printing House); Abdurrahman Zeki, *Mevsû'atü med-neti'l-Kâhire*, Kahire 1987, s. 247; *Museum of Islamic Art: 1403/1983 A.D.*, [baskı yeri ve tarihi yok] (nşr. Cairo Egyptian Antiquities Organization).

TÂRIK AHMED FEREC

METHİYE

(المديحة)

Klasik Arap,

Fars ve Türk edebiyatlarında kişi ve topluluklarla çeşitli mekânların övülmesi maksadıyla yazılmış şiir.

Sözlükte “övmek, birinin meziyetlerini dile getirmek” anlamındaki **medh** kökünün sonuna nisbet eki getirilerek yapılmış olan **medhiyye** kelimesi Türkçe’de “övgü şiiri” mânâsında kullanılan bir edebiyat terimidir. Methiye daha çok kaside şeklinde yazıldığından önceleri “kaside-i medhiyye” olarak anılmış, daha sonra sadece medhiyye şekli kullanılmıştır. Arap edebiyatında ise genellikle **medh**, **medîh**, **medîha**, **ümdüha** ve **midha** kelimeleri kullanılır.

Kur’ân-ı Kerîm’de birçok esmâ-i hüsnâ ile zât-ı ilâhiyye, başta Hz. Muhammed olmak üzere peygamberler (Meryem sûresi altı peygamberin övgüsünü içermektedir, 19/12-15, 30-34, 41-58), çeşitli nitelikleriyle müminler, ayrıca cennet, cennet ehli ve cennet nimetleri övüldüğü gibi Re-

sûl-i Ekrem de ismen birçok sahâbîyi mânevî meziyetlerini ifade ederek övmüş, ümmetin kendisi de birçok şair tarafından methedilmiştir. Ancak Hz. Peygamber gerçeklerle bağdaşmayan, fazilet ve ahlâka ters düşecek şekilde abartılı övmeyi menetmiştir (Wensinck, *el-Mu‘cem*, “mdh” md.). Edebî anlamda medih, takdir ve şükran duygularını dile getirmek ya da maddî bir menfaat elde etmek amacıyla daha çok fertlerle ilgili olmakla birlikte kabile, toplum, millet, ülke, vatan, şehir vb.nin güzel sıfat, meziyet ve erdemlerinin anlatıldığı şiirlere de methiye denilmiştir.

Övülme ve beğenilme arzusu insanın fıtratında bulunduğundan övgü şiirleri insanlık tarihi kadar eskidir. Bu sebeple medih Arap şiirinde en çok işlenen konuların başında yer alır. Fahr, mersiye, hamâse, gazel, hamriyyât gibi türlerin temelinde de medih vardır. Eski Arap şiirinin ilk devirlerinde medih yaygın değildi. Yapılan iyiliklere karşı kadirşinaslık ve teşekkür olarak nazmedilmiş methiye niteliği taşıyan bazı parçalar dışında bu dönemlere ait örnek bilinmemektedir. İslâm’dan önceki övgü şiirlerinde fertlerden çok kabileler methedilmiştir. Ancak milâdî VI. yüzyılda başta Meymûn b. Kays el-A’sâ olmak üzere Nâbiga ez-Zübyânî ve Zühêyr b. Ebû Sülmâ gibi şairlerin elinde şiirin bir kazanç vasıtası haline dönüşmesiyle birlikte methiyelerde hızlı bir gelişme olmuştur. Önceleri kasidenin içinde küçük bir kıta halindeyken A’sâ’nın kasidelerinde olduğu gibi seksen beyti aşan övgüler yazılmış, zamanla bunları kaleme alan şairlere verilen ödüller arttırıldığından şiirler de uzamıştır. Şiirin saraylara yönelerek kazanç vesilesi haline gelmesi bir taraftan methiyelere daha fazla özen gösterilmesine sebep olmuş, diğer taraftan şiire bir sunîlik getirmiş, hatta Zühêyr b. Ebû Sülmâ, övülenlerin daha fazla beğenisini kazanmak amacıyla üzerinde bir yıl çalışılan uzun kasidelerin (havliyyât, münakkahât) ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Şairlerin genellikle kabilelerini, bazan da kendilerini tehdit ve tehlikelerden korumak amacıyla devlet başkanlarına hitaben nazmettikleri özür beyanı, af ve merhamet dileyen şiirler en eski methiyeler olarak bilinir. Nâbiga ez-Zübyânî (ö. m. 604), Münzirî ve Gassânî krallarına hitaben nazmettiği i’tizârîyyâtı ile tanırırsa da bu nevi şiirlerin ortaya çıkışı daha eskidir.

Kudâme b. Ca’fer eski Arap şiirinde methi insanın doğuştan sahip olduğu kalıcı dört temel erdem olan akıl, adalet, şecaat ve iffet ile bunların birbirleriyle olan münasebetlerinden doğan çeşitli özelliklere bağlamakta, onların dışında taç, taht, zenginlik gibi geçici sıfatlarla yapılacak övgüleri hatalı bulmaktadır (*Nağdû’s-Şif’r*, s. 95-117, 184-187). Aslında bu dört özelliği eski Yunan şiirinde ilk defa Eflâtun ve öğrencisi Aristo söz konusu etmiştir. İbn Reşîk el-Kayrevânî bu hususları en ideal medih özellikleri olarak görmekte, geçici ve bedenî niteliklere yönelik olarak yapılacak övgüyü de geçerli saymaktadır (*el-‘Umde*, II, 129). Ayrıca Kudâme ve İbn Reşîk kral, halife, vezir, vali, kumandan, kadi ve kâtiplerin makam ve görevlerine uygun düşecek övgü kalıplarını saymıştır. İbn Reşîk bunların dışında kalanların sadece meslekî başarıları, dinî ve ahlâkî özellikleriyle övülmesinin uygun olacağını belirtmiştir. Fârâbî, İbn Sînâ ve İbn Rüşd gibi İslâm filozofları da methiyyeyi Aristo’nun sanat felsefesi bağlamında tartışmışlar; onun ahlâkî değerleri yüceltici ve iyi amellerde bulunmaya teşvik edici yönü üzerinde durmuşlardır.

Gelişimini Câhiliye devrinde tamamlamış olan planlı klasik kasidenin ana bölümünü medih kısmı oluşturur. Diğer bölümler onun mukaddimesi ve hâtimesi konumundadır. Çünkü planlı kasidede şair memduhın övgüsüne geçmeden önce hayal ve hâtıralar arasında bir yolculuğa çıkarak bütün insanlığın ortak ilgi alanı olan gençlik ve aşk maceralarının ardından hedefine ulaşmak için yaptıklarını ayrıntılarıyla tasvir eder. Bundan sonra methiye kısmına geçilir ve genellikle kaside kısa bir fahiye bölümüyle son bulur (bk. KASİDE).

Gerek Câhiliye döneminde gerekse İslâm’dan sonra övgü kasidelerinin gelecekleşmiş olan bu bölümlerine bâdiyelişehirli bütün şairler tarafından uzun bir süre özenle riayet edilmiştir. Nitekim İbn Kuteybe ve ona uyanlar bu geleneğin dışına çıkanları eleştirmişlerdir (*eş-Şif’r ve’s-Şu’arâ*, I, 74). Konuyu akılcı bir yaklaşımla irdeleyen İbn Reşîk çöl hayatı yaşamamış olan şehirli şairlerin çölden, çöl yolculuğundan, onun sıkıntı ve ezîyetlerinden söz etmelerini şiir sanatı açısından gerçekçi ve doğru bulmaz. İslâm devrine girildiğinde Arap şiirinde methiye karşılığında maddî kazanç sağlama geleneği iyice yaygınlaşıp yerleşmiş bir durumdaydı. Mekke’de Hz. Peygamber’in ortaya